

je daleko suglasnija s pogledima suvremenog egzistencijalizma, premda ti odgovori nisu niti deklarativni, niti konačni.”

Tomo Vukšić

Knjiga koja zaslužuje najveće zanimanje

Tomo VUKŠIĆ, *Još jedna kap*, Crkva na kamenu, Mostar 2006., 235 str.

Večeras¹ sudjelujemo u iznimnom događaju u našem gradu. S nama su marljivi i cijenjeni poznavatelji života i društvenih događanja hrvatskoga naroda u BiH. Stoga srdačno pozdravljam naše drage prijatelje, čestitam im na njihovim knjigama i zahvaljujem na svemu što čine za hrvatski narod u BiH. Ovo druženje doživljam kao blagdan pisane riječi koja ostaje upečatljivija od uklesanih riječi na kamenu. Ove knjige su svjedočanstvo vremena i opomena svima koji nisu mogli shvatiti položaj dijela hrvatskoga naroda u nama susjednoj Hercegovini, što su prečesto podlegli medijskom linču koji je Hercegovcima namjenjivao žigosanje po uzoru žute Davidove zvijezde. Tako su mediji i u ovom primjeru pokazali svoje pravo lice i u čijoj su službi.

Iako gajimo istu ljubav prema Hrvatima u BiH, ipak Hercegovina za nas, na južnom dijelu naše domovine Hrvatske, i zemljopisno predstavlja posebnu zainteresiranost i brigu. Ima tomu više razloga. Osim onoga temeljnoga, da je hrvatski narod etnološki nedjeljiv iako živi u različitim državama, Hrvati u BiH za Hrvatsku predstavljaju “stablo od kojega se

uzimaju cijepovi” ili, kako se uobičajava reći, naša *Matrix Croatica*. Ti cijepovi su u Dubrovniku, za sve dobronamjerne ljude dobro poznati, od Rudera Boškovića i dalje. Etnografi bi nam mogli mnogo toga reći o biološkoj regeneraciji dubrovačkoga pučanstva. Očitu stvarnost nije potrebno dokazivati, jer su Hrvati iz BiH inkorporirani u hrvatsko narodno biće diljem cijele Hrvatske. Da se to nije događalo, bila bi upitna naša hrvatska samobitnost a kultura okrnjena. Obol Hrvata iz BiH u Domovinskom ratu je nemjerljiv. Večeras je prigoda da to ovdje izjavimo, da im zahvalimo i da im kažemo da su uvijek dobro došli.

Medu knjigama u izdanju *Crkve na kamenu* večeras našu pažnju privlači knjiga prof. dr. don Tome Vukšića, koja nosi naslov *Još jedna kap*, koju imam čast predstaviti. Drago mi je što mogu reći da je ovo druga Vukšićeva knjiga koju predstavljam. Prije 12 godina predstavio sam njegov izvrсни rad u čitaonici Državnoga arhiva u Dubrovniku pod naslovom *Medusobni odnosi katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini (1878.-1903.)* u izdanju Acta et studia Teološkoga instituta u Mostaru. U njoj dr. T. Vukšić objašnjava korijene ratnoga srbijanskog pohoda prema hrvatskim krajevima i razloge rata u BiH. Knjiga je prvotno bila objavljena na talijanskom jeziku dok je autor boravio u papinskim zavodima u Rimu. Ugledna *Civiltà Cattolica* za ovu knjigu zapisuje: “Ona u svjetlu suvremenih događanja zaslužuje najveće zanimanje. S hrvatske točke gledišta osvjetljava duboke uzroke i korijene etničke mržnje koja donosi žalosti i krv u te krajeve zbog atavističkih suprotnosti između Srba i drugih naroda.”

¹ Govor o knjizi *Još jedna kap*, održan 16. ožujka 2006. u Dubrovniku na predstavljanju izdanja mostarskoga mjesečnika *Crkve na kamenu*, u čijoj se biblioteci ova knjiga pojavila kao 91. po redu.

Don Tomina knjiga *Još jedna kap* je drugačijega žanra, ali isto tako temeljita pa zaslužuje naše najveće zanimanje. Stil je kod njega prepoznatljiv po jezgrovitom izričaju. Misli kao da izviri iz gorskoga, čistoga izvora dosljednosti i proživljene vjere pa su i poruke dojmljive. *Le style c'est l'homme même* - stil pisanja slika je samoga pisca, reći će književni stilisti. A don Tomo je teolog, svećenik i znanstvenik koji propitkuje, razmišlja, uspoređuje i analizira događaje, pokrete i podjele svih vrsta među ljudima. On se ne zadovoljava samo uočenim činjenicama već istražuje uzroke i pritom ih kao vrstan znanstvenik iznosi s intelektualnim poštenjem pronalazeći u zamišljenim sugovornicima i razorne disonance koje ne doprinose općem dobru. Čitajući knjigu dr. Tome Vukšića *Još jedna kap* otkrivamo autorovu viziju svijeta koji ponire u vjerničku poruku očitane u Božjoj utjelovljenoj riječi Isusa iz Nazareta o Božjoj ljubavi prema čovjeku i dosljednosti Crkve kojoj svaki od nas ponaosob pripada u onoj mjeri koliko smo prihvatili Krista u životu. Jer reći će don Tomo u eseju "o jednoj, svetoj, katoličkoj i apostolskoj Crkvi": "Što se svakodnevice kršćana i Crkve tiče, sudbina jedne Crkve i u budućnosti bit će jednaka sudbini njezine i naše svetosti, katoličnosti i apostolnosti, tj. uvijek ćemo se ispovijedati zbog svoje nedovoljne vjernosti što nas nikako ne oslobađa obveze ponovnoga početka."

Još jedna kap pisana je ljudima naše svakodnevice i zato je razumljiva. Jednako je mogu čitati ljudi iz puka kao i obrazovani. Zapravo mi se čini da je autor, dok je pisao ovu knjigu, imao pred sobom teološki obrazovane ljude s kojima je želio podijeliti svoja razmišljanja ali i zabrinutost zbog nedosljednosti kršćana u službi svoga poslanja u svijetu. I dakako, okvir njegovih razmišljanja unaprijed je zadan iz

zemljopisne, kulturološke i religijske perspektive. Zemljopisno su to Bosna i Hercegovina. U civilizacijskom smislu to je tamo "gdje su se izmiješali, kako reče Miroslav Krleža, latinsko vino i bizantski zejtin".

U kulturološkom smislu to su krajevi i ljudi, koje su, nekoga više a nekoga manje, odgojile ili barem obilježile različite kulture: srednjoeuropska, orijentalno-bizantska i sredozemno-latinska. Radi se, kao što je poznato, o susretanju, suživotu, ali i o sukobljavanju katoličanstva, pravoslavlja, islama i židovstva. Zato autor upozorava na opasne pojave u različitim društvenim i narodnim grupama u kojima prepoznaje fundamentalizme iz kojih bi definitivno trebalo izaći, a to je: srpski etno-fundamentalizam, bošnjačko-narodno-vjerski fundamentalizam i hrvatski povijesni fundamentalizam, ali ne na način krojača novoga svjetskog poretka, već da se izabere dijalog kao jedini put rješavanja teškoća koje se pojavljuju u teškom hodu kroz vrijeme i probleme. U svjetlu govora pape Ivana Pavla II. (Zagreb 1994.) o promicanju kulture mira bez koje je teško graditi mir, don Tomo za *motto* svoga zauzimanja stavlja riječi: "Oprostiti ne znači zaboraviti. Ako je sjećanje zakon povijesti, opraštanje je snaga Božja, snaga Krista koja djeluje u događajima ljudi i naroda."

Don Tomino vjerničko razmišljanje posebno je snažno i izazovno na temu "jedinstva kršćana" s osvrtom na specifičnost BiH. On u hrvatskom i srpskom narodu, koji su bili najčešće porobljeni, vidi isti nagon za preživljavanje u kojem su se stjecale "balkanske" navike u stjecanju i obrani identiteta, imena i znamenja. Tako su nastajala neka duhovna stanja koja sprječavaju međusobna povjerenja. Pa će autor reći: "U mjeri u kojoj se bude obostrano poštivalo drugoga, oslobadati će se vlastiti identitet od zarobljenosti nečasnim naka-

nama, pa će se polako gasiti poznati sindromi vlastite ugroženosti, krivnje drugoga i vlastite nevinosti, vlastite veličine i manje vrijednosti drugoga.” To je Tomina vizija opstanka u BiH. A ako se to dogodi, treće tisućljeće bit će razdoblje povratka izgubljenoga povjerenja među pravoslavicima i katolicima. Dakako, da poneki i neće biti zadovoljni s ovakvim razmišljanjem, ali s vjerničkoga stanovišta ne postoji alternativa.

Još jednu kap podsjeća na pjesnika Dobrišu Cesarića, koji pjeva o slapu života i maloj kapi pjesnikova doprinosa tome velikom toku:

Teče, teče, teče jedna kap

Što u njemu znači moja mala kap?

A kako bi SAN o slapu mogao još više sjati, don Tomo je pridodao svoju, kako on kaže, malu kap u 63 teksta u obliku komentara na 235 stranica rasporedivši ih u 8 cjelina. Ovi tekstovi objavljeni su u *Crkvi na kamenu*, Mostar, *Katoličkom tjedniku*, Sarajevo, *Glasu Koncila*, Zagreb, i *Slobodnoj Dalmaciji*, Split. I sve su Tomine kapi dojmive, sve pobudjuju naše odgovore i naše propitkivanje savjesti. Mene je, međutim, potreslo pisanje s naslovom *Prepoznavanje mogućih svetaca iz Hercegovine* u kojoj je stradalo 16.000 ljudi ili 8,42 %, ito na kraju Drugoga svjetskoga rata iz komunističke partizanske ruke bez ikakve dokazane krivnje. “Zar ama baš nitko nije završio život na svetački način?”, pita autor.

Kakvo je trenutačno stanje u BiH, najbolje se vidi iz pisma mostarskoga ordinarija mons. Ratka Perića veleposlaniku Martinu Neyu, višem zamjeniku visokoga predstavnika međunarodne zajednice u Sarajevu, a u cijelosti ga donosi mjesečnik *Crkva na kamenu* ovoga mjeseca ožujka. Iz njega se vidi međunarodna hipokrizija koja se ovoga puta ujedinila s Ministarstvom okoliša i prostornoga planiranja BiH

u akciji rušenja Križa na brdu Križevcu u Stocu. U ovom slučaju opet se vidi arogancija i nasilje, ali i sredstva u rukama stvarnih gospodara u BiH da se sve to izvrši. Gospodari svjetskoga poretka, koji su hrvatskom narodu u BiH namijenili minornu ulogu, tako nastavljaju svoju prljavu rabotu kao što su to činili francuski predsjednik Mitterand kad je svojim namjernim dolaskom u Sarajevo 1992. god. zaustavio NATOvu intervenciju koja bi spriječila mnoge patnje. Rusko dugo i ustrajno pomaganje gospodaru svih ratova na ovim tužnim prostorima - S. Miloševiću. Prljava britanska politika preko risača zemljopisnih podjela lorda Paddy Ashdowna na jednoj njihovoj večeri, da bi zato bio nagrađen gubernatorstvom u BiH, u kojoj je sustavno ponižavao hrvatski narod. Konačno, svjetska velesila SAD koja je sve do nepravednoga Daytona S. Miloševića, začelnika svih zala, tretirala kao faktor mira.

Unatoč svemu, knjiga *Još jedna kap* budi nadu u pobjedu Dobra. Reći će don Tomo: “Ako ovaj govor vratimo u teološke okvire te o svemu progovorimo iz perspektive kršćanske vjere koja već od svog početka poznaje mnoga gora stanja i nije malaksala - svakako treba naglasiti da samo strašljive ideologije ovoga svijeta svoju snagu mjere količinom svoje društvene prisutnosti, dok se snaga Evandjelja i Crkve upravo u slabosti očituje (2 Kor 12,9). Stoga se vlastite društvene ‘slabosti’ boji samo tko nije razumio Evandjelje i Isusovu poruku o kvascu, koji čim bude pomiješan s tijestom, iako ‘slab’ i mali, nepovratno osvaja. Ovo vrijeme, ovaj prostor i ovi ljudi jesu mjesta naše milosti i našega spasenja. I ne vrijedi kukati zbog mraka, već treba paliti svijeće.”

I na kraju, želio bih da što više ljudi pročita knjigu dr. don Tome *Još jedna kap* i da pritom dodaju i svoju kako bi SAN o slapu mogao još više sjati. Jer:

*Gle, jedna duga u vodi se stvara,
I sja i dršće u hiljadu šara.
Taj san o slapu da bi mogao sjati,
I moja kaplja pomaže ga tkati.*

Ivan Mustać

Litanije pjevane u Hercegovini

Niko LUBURIĆ, *Notni zapis litanija iz Hercegovine*, Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika, Zagreb 2006., 63 str.

Niko Luburić, profesor crkvene glazbe na Vrbosanskoj katoličkoj teologiji u Sarajevu, ponovno nas je obogatio vrijednim glazbenim izdanjem koje je nedavno objavio u Zagrebu pod naslovom *Notni zapis litanija iz Hercegovine*. Autora nije potrebno posebice predstavljati jer se podavno potvrdio svojim znanstvenim, pedagoškim i umjetničkim djelovanjem u Sarajevu, a dobro je poznat i u cijeloj Bosni i Hercegovini, pa i u Hrvatskoj. Djelo pak zaslužuje opširniji prikaz jer pokazuje višestruke vrijednosti.

Ponajprije jer vanjskim izgledom pripada među najljepša ostvarenja knjižne djelatnosti. Tiskano je na čvrstom bijelom papiru i uvezano u tvrde plastificirane kartonske korice koje su u gornjem dijelu smeđo-pepeljaste boje koja se po sredini nijansira najprije i blagu žutu boju sloja limuna, a pri kraju naranče iz koje desetak puta izniče ključna riječ djela "litanije". Pri vrhu žutim slovima utisnuto je ime autora, a u samoj sredini naslov. Isti naslov utisnut je na hrbatu knjige. Unutarnji naslov otisnut je crvenom bojom kao i pojedina poglavlja u samoj knjizi, pa se može reći da je knjiga tiskana dvobojno. Sve su

stranice knjige vrsno oblikovane s dopadljivim proredima između redaka teksta i prirodnim odnosima bijelih rubova prema veličini slova teksta i naslova u pojedinim stranicama. Jer, isto tako omjeri veličine crtovlja i notnih grafema vrsno su ujednačeni što je inače rijetkost u notnim tiskovinama. Ilustrirana je sa 7 fotografija u boji kulturnih slika i kipova u Hercegovini koji uvelike oplemenjuju i inače lijepi izgled knjige.

Knjiga nam donosi zapise napjeva litanija Presvetog Srca Isusova, lauretanskih litanija, litanija Svetoga Josipa o litanijama Sviju svetih iz hercegovačkih župa. Radi se o varijanti litanijskog napjeva poznatog i u susjednim župama Dubrovačke i Splitske biskupije koji je u Hercegovini poprimio iznimnu monumentalnost poput napjeva poznate popijevke *Zdravo tijelo Isusovo* koja kao da je stvorena da ju pšjeva nepregledno mnoštvo vjernika. Te odlike ima i zapis litanija Nike Luburića kojega s lakoćom zbog njegove jednostavnosti može pjevati veliko mnoštvo vjernika. Napjev je u sva četiri svetačka sloja posve isti. Niki Luburiću je uspjelo potpisati tekst svih zadržava spomenutih četiriju litanija točno i ispravno da se u tom pogledu nema što popraviti.

Notni zapis litanija iz Hercegovine Nike Luburića rijetki je znanstveni pothvat koji bez posebne preradbe može bezprijekorno poslužiti kao obredni priručnik u liturgijskim i paraliturgijskim slavljinama. Dapače, trebalo bi ga bez ikakve korekture prenijeti u vlastitu pjesmaricu Mostarske biskupije, ili ponovno izdati kao obredni litanijski priručnik ispustivši popratne tekstove.

Napomenimo da su sa zapisom Nike Luburića objavljeni i vrijedni tekstovi pod naslovom *Uglazbljene litanije* mostarskog biskupa dr. Ratka Perića, *Litanijski pjev her-*